

ΓΕΩΡΓΙ ΓΟΣΠΟΔΙΝΟΥ
ΧΡΟΝΟΚΑΤΑΦΥΓΙΟ

ΙΚΑΡΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΧΡΟΝΟΚΑΤΑΦΥΓΙΟ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Времеγεжице*

© 2020, Georgi Gosprođinov

© 2021, Εκδόσεις Ίκαρος για την ελληνική γλώσσα

Μετάφραση από τα βουλγαρικά: Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Τυπογραφική επιμέλεια: Γιάννης Αντωνόπουλος

Σχεδιασμός – Εικονογράφηση εξωφύλλου: Χρήστος Κούρτογλου

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος

Εκτύπωση: Μητρόπολις Α.Ε.

Βιβλιοδεσία: Ηλ. Μπουρντάς – Π. Βασιλειάδης Ο.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2021

ISBN 978-960-572-450-4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 322552 • www.ikarosbooks.gr

Georgi Gospodinov

ΧΡΟΝΟΚΑΤΑΦΥΓΙΟ

Μετάφραση
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

ΙΚΑΡΟΣ

Στη μητέρα και τον πατέρα μου
που ακόμα ξεχορταριάζουν τα αιώνια χωράφια
με τις φράουλες των παιδικών μου χρόνων.

Όλα τα αληθινά πρόσωπα
σε αυτό το μυθιστόρημα είναι επινοημένα,
μόνο τα επινοημένα είναι αληθινά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΚΛΙΝΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	15
II. Η ΑΠΟΦΑΣΗ	145
III. ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΩΣ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ.....	167
IV. ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	261
V. ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΑ ΤΕΡΑΤΑ	303
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	357

Κανείς δεν επινόησε ακόμα αντιασφυξιγόνο και
καταφύγιο από τον χρόνο.

Γκαουστίν, Καταφύγιο χρόνου, 1939

Και ποιο είναι το αισθητήριο όργανό μας για τον χρόνο;

Θα μου το πεις;

Τόμας Μαν, Το μαγικό βουνό

Ο άνθρωπος είναι η μοναδική χρονο-
μηχανή που διαθέτουμε.

Γκαουστίν, Κατά των ουτοπιών, 2001

Αν δεν υπήρχαν μέρες, πού θα μπορούσαμε να ζήσουμε;

Φίλιπ Λάρκιν, «Οι μέρες»

Oh, yesterday came suddenly...

Lennon/McCartney

...σαν να είναι ο δρόμος χρόνος, κι αυτός

Να βρίσκεται στο τέλος του

Τ.Σ. Έλιοτ, «Απογευματινά Νέα της Βοστώνης»

Αυτό το αιώνιό μας χθες, χθες, χθες...

Γκαουστίν/Σαίξπηρ

Το μυθιστόρημα καταφτάνει ταχύτατα
Με αναμμένα τα φώτα και τις σειρήνες του
Gaustine, *Emergency Novel*.
Brief Theory and Practice

...και ο Θεός θα καλέσει πίσω το παρελθόν
Εκκλησιαστής (3:15)

Το παρελθόν διαφέρει από τον παρόν σε ένα
Σημαντικό κάτι – ποτέ δεν ρέει προς μια κατεύθυνση
Γκαουστίν, *Φυσική του παρελθόντος*, 1905

Κάποτε, όταν ήταν μικρή, ζωγράφισε ένα
Ζώο, εντελώς ακατάληπτο.
Τι είναι αυτό, τη ρώτησα.
Μερικές φορές καρχαρίας,
μερικές λιοντάρι και μερικές φορές
Σύννεφο, μου απάντησε εκείνη.
Αχά, και τώρα τι ακριβώς είναι;
Τώρα είναι κρυψώνα.
Γκ. Γκ., *Αρχές και τέλη*

I.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Έτσι λοιπόν, το θέμα είναι η μνήμη. Ρυθμός: αντάντε προς αντάντε μοντεράτο, *sostenuto* (συγκρατημένο). Μπορεί η σαραμπάντα με τη συγκρατημένη θριαμβικότητά της, με την παρατεταμένη επανάληψη, να ήταν μια καλή αρχή. Μάλλον ο Χέντελ παρά ο Μπαχ. Η αυστηρή επανάληψη και συγχρόνως η κίνηση προς τα εμπρός. Συγκρατημένη και θριαμβική όπως στην αρχή. Εντέλει μπορεί –και πρέπει– να καταρρεύσει.

1.

Κάποια στιγμή αρχίζουν να υπολογίζουν πότε άρχισε ο χρόνος, πότε ακριβώς δημιουργήθηκε η Γη. Ο Ιρλανδός αρχιεπίσκοπος Άσερ στα μέσα του 17ου αιώνα όχι μόνο υπολόγισε την ακριβή χρονολογία, αλλά και την αρχική ημερομηνία: στις 22 Οκτωβρίου 4004 π.Χ. Έπεφτε Σάββατο (εννοείται). Σύμφωνα με κάποιους, ο Άσερ προσδιόρισε και την ακριβή ώρα – κατά τις 6 το απόγευμα. Το απόγευμα του Σαββάτου το πιστεύω απολύτως. Ποια άλλη στιγμή της εβδομάδας ένας δημιουργός που πλήττει θα βαλθεί να φτιάξει τον κόσμο και να ψάξει παρέα; Ο Άσερ αφιέρωσε όλη του τη ζωή σε αυτό, η ίδια του η εργασία έφτασε τις 2000 σελίδες στα λατινικά, μάλλον δεν ήταν πολλοί αυτοί που μπήκαν στον κόπο να τη διαβάσουν όλη. Από την άλλη, το έργο αυτό έγινε ασυνήθιστα αγαπητό, μπορεί όχι το ίδιο, παρά μόνο η ανακάλυψη. Η Βίβλος άρχισε να εκτυπώνεται στο νησί με την ημερομηνία και τη χρονολογία καθορισμένη κατά τον Άσερ. Αυτή η θεωρία περί της νεαρής Γης (και κατ' εμέ περί του νεαρού χρόνου) κυριέυσε τον χριστιανικό κόσμο. Πρέπει να πούμε πως ακόμα και επιστήμονες όπως ο Κέπλερ και ο σερ Ισαάκ Νιούτον καθορίζουν τις συγκεκριμένες χρονολογίες για τη θεϊκή δημιουργία ως λίγο πολύ κοντινές σε αυτή του Άσερ. Ωστόσο, παρ' όλα αυτά, για μένα το πιο εντυπωσιακό δεν είναι το πόσο πρόσφατη φαίνεται η χρονολογία, όσο η συγκεκριμένη ημερομηνία.

22 Οκτωβρίου του τέσσερις χιλιάδες τέσσερα προ Χριστού, κατά τις 6 το απόγευμα.

Κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια ή κοντά στον Δεκέμβρη του 1910 ο χαρακτήρας του ανθρώπου άλλαξε. Αυτό το έγραψε η Βιρτζίνια Γουλφ. Μπορεί κανείς να φανταστεί εκείνον τον Δεκέμβρη του 1910 όπως και τους άλλους, ξηρό, κρύο, να μυρίζει φρέσκο χιόνι. Κάτι όμως ξεκλειδώθηκε, κάτι που μόνο λίγοι ένιωσαν.

Την 1η Σεπτεμβρίου του 1939 το πρωί είχε φτάσει το τέλος του ανθρώπινου χρόνου.

2.

Χρόνια αργότερα, όταν πολλές από τις αναμνήσεις του θα είχαν πετάξει μακριά και σκορπίσει σαν τρομαγμένα περιστέρια, αυτός ακόμα θα μπορούσε να επιστρέψει σ' εκείνο το πρωινό που τριγυρνούσε άσκοπα στους δρόμους της Βιέννης, και ένας άστεγος με μουστάκι σαν του Μαρκές πουλούσε εφημερίδες στο πεζοδρόμιο, κάτω από τον πρωινό μαρτιάτικο ήλιο. Είχε σηκωθεί άνεμος και μερικές εφημερίδες υψώθηκαν στον αέρα. Προσπάθησε να βοηθήσει, έπιασε δυο τρεις και τις έφερε πίσω. Μπορείτε να κρατήσετε μια, είπε ο Μαρκές.

Ο Γκαουστίν, ας τον πούμε έτσι, παρότι ο ίδιος χρησιμοποιούσε αυτό το όνομα σαν το σκουφί του αόρατου, πήρε την εφημερίδα και έδωσε ένα χαρτονόμισμα, αρκετά πολλά χρήματα για την περίπτωση. Ο άστεγος το στριφογύρισε στα δάχτυλά του και βάλθηκε να ψάχνεται: Όμως... δεν έχω ρέστα. Αυτό ακούστηκε τόσο παράλογο τόσο νωρίς το πρωί στη Βιέννη, που έβαλαν και οι δυο τα γέλια.

Ο Γκαουστίν ένιωθε απέναντι στους άστεγους αγάπη και φόβο συγχρόνως, αυτές ήταν οι λέξεις και πάντα έτσι μαζί. Τους

αγαπούσε και τους φοβόταν βάσει της αρχής σύμφωνα με την οποία αγαπάς και φοβάσαι αυτό το οποίο ήσουν πάντα ή αυτό στο οποίο αναμένεις να μεταμορφωθείς μια μέρα. Ήξερε πως αργά ή γρήγορα θα κατατασσόταν κι αυτός στον στρατό τους, για να χρησιμοποιήσουμε μια κοινοτοπία. Φαντάστηκε για μια στιγμή σειρές ολόκληρες αστέγων να παρελαύνουν στις οδούς «Κέρτνερ» και «Γκράμπεν». Ναι, γενεαλογικά ανήκε σε αυτούς, αν και ήταν λίγο πιο ιδιαίτερος. Αυτός ήταν άστεγος στον χρόνο, ας το πούμε έτσι. Μόνο χάρη σε μια συγκυρία είχε βρεθεί με μερικά χρήματα, αρκετά για να εμποδίσουν τη μετατροπή της μεταφυσικής ατυχίας σε σωματική βάσανο.

Μέχρι εκείνη τη στιγμή χρησιμοποιούσε ένα από τα επαγγέλματά του – αυτό του γεροντολόγου ψυχιάτρου. Υποψιάζομαι πως έκλεβε στα κρυφά ιστορίες των ασθενών του για να βρει στέγη σε αυτές, για να εγκατασταθεί για λίγο στη θέση και το παρελθόν τους.

Αλλιώς, στο κεφάλι του θα επικρατούσε τέτοιο ανακάτωμα εποχών, φωνών και τόπων, που είτε θα ήταν ανάγκη να παραδοθεί άμεσα στα χέρια των συναδέλφων του των ψυχιάτρων είτε θα έκανε κάτι, έτσι ώστε θα τον μάζευαν οι ίδιοι από μόνοι τους.

Ο Γκαουστίν πήρε την εφημερίδα, έκανε μερικά βήματα και κάθισε σε ένα παγκάκι. Φορούσε ένα καβουράκι, μια σκούρα καμπαρντίνα, κάτω από την οποία φαινόταν ένα μπλουζάκι πόλο με σηκωμένο γιακά, κάτι παλιά δερμάτινα παπούτσια, και κρατούσε μια δερμάτινη τσάντα με ένα ευγενές μισοπεθαμένο κόκκινο χρώμα.

Έμοιαζε με άνθρωπο που μόλις είχε φτάσει με το τρένο από κάποια άλλη δεκαετία, μπορούσε να περάσει για κάποιου εί-

δους διακριτικός αναρχικός, για γερασμένος χίπης ή για ιεροκήρυκας κάποιου ελάχιστα γνωστού τάγματος.

Έτσι λοιπόν, κάθισε στο παγκάκι και διάβασε το όνομα της εφημερίδας, *Αουγκουστίνερ*, η εφημερίδα των αστέγων. Ένα μέρος της εφημερίδας το έγραφαν οι ίδιοι, ένα άλλο, επαγγελματίες δημοσιογράφοι. Εκεί κάπου, στην προτελευταία σελίδα στο κάτω αριστερό μέρος, στο πλέον δυσδιάκριτο σημείο μιας εφημερίδας, κάτι που το ξέρουν όλοι οι δημοσιογράφοι, βρισκόταν μια σημείωση. Ένα απροσδιόριστο χαμόγελο που φανέρωνε περισσότερη πίκρα παρά χαρά πέρασε από το πρόσωπό του. Θα έπρεπε να εξαφανιστεί ξανά.

3.

Καιρό πριν, όταν ο κύριος Αλτσχάιμερ αναφερόταν ακόμα κυρίως σε ανέκδοτα, τι διάγνωση έκαναν, ε να, ήταν το όνομα κάποιου άντρα, αλλά το ξέχασα, σε μια μικρή εφημερίδα δημοσιεύτηκε μια σύντομη είδηση, με ένα από κείνα τα νέα που τέσσερις στους πέντε που τα διαβάζουν τα ξεχνούν μέσα σε ένα δευτερόλεπτο. Ιδού η δημοσίευση με λίγα λόγια.

Κάποιος γιατρός, ο δόκτωρ Γκ. (μνημονεύεται μόνο με το αρχικό γράμμα του επιθέτου του), από τη γηριατρική κλινική της Βιέννης στο Wienerwald, λάτρης των Μπιτλς, επίπλωσε το ιατρείο του σε στιλ της δεκαετίας του '60. Βρήκε ένα πικάπ από βακελίτη, κρέμασε ένα πόστερ του συγκροτήματος από το γνωστό άλμπουμ τους «Σέρτζαντ Πέπερ»... Αγόρασε από έναν παλιατζή ένα ντουλάπι και τακτοποίησε μέσα κάθε είδους χαζοπράγματα από τη δεκαετία του '60 - σαπούνια, κούτες από

τσιγάρα, μια σειρά από μινιατούρες Σκαραβαίους, ροζ Κάντι-
λακ και Μάσταγκ, αφίσες ταινιών, ηθοποιών. Έγραφε πως το
ιατρείο του ήταν γεμάτο με παλιά περιοδικά, ενώ ο ίδιος καθό-
ταν φορώντας ένα πόλο κάτω από τη λευκή ιατρική του μπλού-
ζα. Φωτογραφία, εννοείται, δεν υπήρχε, ήταν τριάντα σειρές
όλες κι όλες, στριμωγμένες στην κάτω αριστερή γωνία. Το νέο
συνίστατο στο ότι ο γιατρός είχε παρατηρήσει πως οι ασθενείς
με μνημονικές βλάβες παρέμεναν περισσότερο στο ιατρείο του,
γίνονταν πιο ομιλητικοί, με άλλα λόγια ένιωθαν άνετα. Και ότι
μειώνονταν ριζικά οι συχνές απόπειρες απόδρασης από αυτή
την κατά τ' άλλα σοβαρή κλινική.

Η είδηση αυτή δεν είχε συντάκτη, την υπέγραφε η ίδια η εφη-
μερίδα.

Αυτή ήταν δική μου ιδέα, την είχα στο μυαλό μου από χρό-
νια, αλλά καθώς φαίνεται κάποιος με είχε προλάβει. (Πρέπει
να παραδεχτώ πως η ιδέα μου αφορούσε κάποιο μυθιστόρημα,
όχι κλινική, αλλά το ίδιο κάνει.)

Όποτε μου δινόταν η ευκαιρία, πάντα προμηθευόμουν αυ-
τή την εφημερίδα του δρόμου, αφενός λόγω του ιδιαίτερου δε-
σμού με αυτούς που τη συντάσσουν –μεγάλη ιστορία από άλ-
λο μυθιστόρημα αυτή– και αφετέρου χάρη στη σαφή αίσθηση
(την προσωπική μου πρόληψη) πως αυτό που πρέπει να σου
πουν μόνο με αυτό τον τρόπο σε διαπερνάει ή σου διατρυπάει
τα μάτια – μέσα από ένα κομματάκι εφημερίδας. Και σε αυτό
δεν έπεσα ποτέ έξω.

Έγραφε πως η κλινική ήταν στο δάσος της Βιέννης και τίποτε
παραπάνω. Έλεγξα τα γηριατρικά κέντρα της περιοχής, τουλά-
χιστον τρία από αυτά βρίσκονταν εκεί. Αυτό που χρειαζόμουν

αποδείχτηκε πως ήταν το τελευταίο στη σειρά. Συστήθηκα ως δημοσιογράφος, στην πραγματικότητα το ψέμα μου δεν ήταν και τόσο μεγάλο, έχω δημοσιογραφική ταυτότητα από κάποια εφημερίδα, μπαίνω δωρεάν στα μουσεία και μερικές φορές έχω γράψει γι' αυτήν. Κατά τ' άλλα χρησιμοποιώ το σχετικά πολύ πιο ακίνδυνο και αόριστο επάγγελμα του συγγραφέα, για το οποίο δεν υπάρχει ταυτότητα.

Όπως και να 'χει, κατάφερα να φτάσω, αρκετά δύσκολα εδώ που τα λέμε, μέχρι τη διευθύντρια της κλινικής. Όταν κατάλαβε για ποιο θέμα ενδιαφερόμουν, μαζεύτηκε απότομα. Το άτομο που αναζητάτε απουσιάζει από χθες. Για ποιο λόγο; Πήρε εξιτήριο κοινή συναινέσει, απάντησε, περνώντας στο ολισθηρό πεδίο της γραφειοκρατικής γλώσσας. Είναι ελεύθερος... απόρησα ειλικρινά. Σας είπα, κοινή συναινέσει. Για ποιο λόγο ενδιαφέρεστε; Πριν από μια εβδομάδα διάβασα στην εφημερίδα κάτι ενδιαφέρον... Με το που ξεστόμισα την πρόταση, ένιωσα πως έκανα λάθος. Εκείνο το άρθρο με τις απόπειρες απόδρασης από την κλινική; Το έχουμε αντικρούσει γραπτώς από τη μεριά μας. Κατάλαβα πως δεν είχα λόγο να καθίσω άλλο, κατάλαβα και τον λόγο της κοινής συναίνεσης. Και πώς λεγόταν ο γιατρός, στράφηκα προς το μέρος της καθώς έβγαινα, εκείνη όμως μιλούσε στο τηλέφωνο.

Δεν έφυγα αμέσως από την κλινική, άνοιξα την πόρτα προς την πτέρυγα με τα γραφεία και είδα έναν εργαζόμενο να κατεβάζει την ταμπελίτσα από την τρίτη πόρτα στα δεξιά. Εννοείται πως αυτό ήταν το όνομα. Το είχα υποψιαστεί από την αρχή.

4.

Το να πιάσεις το ίχνος του Γκαουστίν, ο οποίος περνάει από δεκαετία σε δεκαετία με τον ίδιο τρόπο που εμείς περνάμε από τη μια πτήση στην άλλη στα αεροδρόμια, είναι μια ευκαιρία που σου προσφέρεται μια φορά στα εκατό χρόνια. Τον Γκαουστίν τον επινόησα πρώτος εγώ, και μετά τον συνάντησα με σάρκα και οστά. Ή έγινε το αντίθετο. Δεν θυμάμαι. Ο αόρατος φίλος, πιο ορατός και αληθινός και από μένα τον ίδιο. Ο Γκαουστίν της νιότης μου. Ο Γκαουστίν του ονείρου να είμαι άλλος, κάπου αλλού, να κατοικώ σε άλλο χρόνο και σε άλλα δωμάτια. Είχαμε μια κοινή εμμονή με το παρελθόν. Η διαφορά ήταν μικρή, αλλά ουσιαστική. Εγώ παρέμενα ξένος παντού, ενώ εκείνος ένιωθε το ίδιο καλά όλες τις εποχές. Εγώ χτυπούσα τις πόρτες διαφόρων ετών, ενώ εκείνος ήταν ήδη εκεί, μου άνοιγε, με έβαζε μέσα και εξαφανιζόταν.

Όταν φώναξα τον Γκαουστίν για πρώτη φορά, ήταν για να υπογράψει τρεις αράδες που μου είχαν έρθει έτσι, από το πουθενά, σαν από άλλη εποχή. Βασανιζόμουν επί μήνες στη σειρά και δεν μπορούσα να προσθέσω τίποτε.

*Από τη γυναίκα είναι φτιαγμένος ο τροβαδούρος
μπορώ και να το ξαναπώ
αυτή είναι που συνέταξε τον Συντάκτη...*

Ένα βράδυ ονειρεύτηκε ένα όνομα γραμμένο πάνω σε ένα δερμάτινο εξώφυλλο – Γκαουστίν εξ Αρλ, XIII αιώνας. Θυμάμαι πως μι-

σοκοιμισμένος ακόμα είπα μέσα μου: αυτό είναι. Ύστερα εμφανίστηκε ο ίδιος ο Γκαουστίν, θέλω να πω κάποιος που του έμοιαζε και τον οποίο ονόμασα έτσι για τον εαυτό μου.

Ήταν στο τέλος της δεκαετίας του '80. Κάπου θα πρέπει να την έχω φυλάξει αυτή την ιστορία.

5.

ΓΚΑΟΥΣΤΙΝ. ΓΝΩΡΙΜΙΑ

Ιδού πώς προτιμώ να σας τον συστήσω. Σε ένα από τα παραδοσιακά λογοτεχνικά σεμινάρια αρχές Σεπτεμβρίου στη θάλασσα, τον είδα για πρώτη φορά. Είχαμε καθίσει το απογευματάκι σε μια παραθαλάσσια ταβερνούλα, όλοι μέχρι τον τελευταίο γράφαμε, δεν είχαμε παντρευτεί και δεν είχαμε ακόμα εκδώσει το πρώτο μας βιβλίο, ήμασταν σε μια ευχάριστη ηλικία ανάμεσα στα 20 και τα 25. Το γκαρσόνι με δυσκολία προλάβαινε να σημειώνει τις ρακές, τις χωριάτικες και τις ρωσικές σαλάτες. Όταν σωπάσαμε, ακούσαμε για πρώτη φορά έναν νεαρό στην άκρη του μεγάλου τραπεζιού, που μάλλον δεν είχε προλάβει να παραγγείλει τίποτα, να φωνάζει: Μια τυροκαυτερή, παρακαλώ!. Το πρόφερε αυτό με την αυτοπεποίθηση του ανθρώπου που παραγγέλνει το λιγότερο πάπια πορτοκάλι ή μπλε κουρασάο.

Στην παρατεταμένη σιωπή που ακολούθησε ακουγόταν μόνο το βραδινό αεράκι, που ερχόταν από τη θάλασσα, να σπρώχνει ένα άδειο πλαστικό μπουκάλι.

Παρακαλώ; κατάφερε να ψελλίσει το γκαρσόνι.

Μια τυροκαυτερή, αν έχετε την καλοσύνη, επανέλαβε εκείνος με την ίδια συγκρατημένη αξιοπρέπεια.

Κι εμείς προβληματιστήκαμε κάπως, αλλά σύντομα οι συζητήσεις στο τραπέζι επέστρεψαν στην προηγούμενη φασαρία. Μετά από λίγο τα πιάτα και τα ποτήρια κάλυψαν το τραπεζομάντιλο. Το τελευταίο που έφερε το γκαρσόνι ήταν ένα μικρό πορσελάνινο πιατάκι με μια επίχρυση διακοσμητική γραμμή γύρω γύρω. Στο μέσον του πιάτου αυτού ήταν τοποθετημένη, με εξάισιο τρόπο όπως μου φάνηκε, η τυροκαυτερή. Εκείνος έπινε τόσο αργά και λίγο λίγο, που του έφτασε για όλο το βράδυ.

Αυτή ήταν η πρώτη μας συνάντηση.

Την επόμενη κιόλας μέρα προσπάθησα να τον πλησιάσω, και στο λίγο υπόλοιπο που είχε απομείνει από την εβδομάδα παρατήσαμε εντελώς το σεμινάριο. Κανείς από τους δυο μας δεν ήταν και πολύ ομιλητικός, έτσι περάσαμε υπέροχες ώρες με περιπάτους και μπάνια σε μια κοινή, αμοιβαία σιωπή. Παρ' όλα αυτά κατάφερα να μάθω πως ζούσε μόνος του, πως ο πατέρας του είχε πεθάνει από καιρό, ενώ η μητέρα του είχε παράνομα φύγει πριν έναν μήνα για τρίτη φορά –ο ίδιος ήλπιζε πολύ πως αυτή τη φορά θα τα κατάφερνε– για την Αμερική.

Κατάλαβα επίσης πως μερικές φορές έγραφε ιστορίες από το τέλος του περασμένου αιώνα, έτσι ακριβώς το διατύπωσε, και εγώ ίσα που κατάφερα να συγκρατήσω την περιέργειά μου, παριστάνοντας πως αυτό ήταν κάτι το εντελώς φυσιολογικό. Το παρελθόν τον απασχολούσε ιδιαιτέρως. Επισκεπτόταν παλιά, εγκαταλελειμμένα σπίτια, περπατούσε σε ερείπια, καθάριζε πατάρια, σεντούκια και μάζευε κάθε είδους σκουπίδια. Μερικές φορές κατάφερνε να πουλήσει μερικά πράγματα σε αντικέρ ή σε γνωστούς, και έτσι συντηρούνταν. Σκέφτηκα πως η σεμνότητά του στην παραγγελία εκείνο το βράδυ δεν παρείχε

ιδιαίτερα εχέγγυα για τη συγκεκριμένη επιχείρηση. Γι' αυτό τον λόγο, όταν ανάμεσα σε άλλα μου πέταξε πως εκείνη τη στιγμή είχε τρεις κούτες τσιγάρα «Τομασιάν» του 1937, απαλλαγμένα από σκόνη, με χαρμάνι ειδικής ποιότητας, εγώ, ως ορκισμένος καπνιστής, θέλησα αμέσως να τις αγοράσω και τις τρεις. Αλήθεια λες; με ρώτησε εκείνος. Πάντα ονειρευόμουν να δοκιμάσω τόσο παλιά «Τομασιάν» απάντησα και εκείνος έτρεξε αμέσως στο μπανγκαλόου του. Με κοιτούσε με αληθινή ικανοποίηση να ανάβω το τσιγάρο με ένα αυθεντικό γερμανικό σπίρτο του 1928 (δώρο δικό του μαζί με τα τσιγάρα) και με ρώτησε πώς έβρισκα τη χρονιά του '37. Πικάντικη, απάντησα. Τα τσιγάρα ήταν πραγματικά σέρτικα, δεν είχαν φίλτρο και έβγαζαν πολύ καπνό. Είναι σίγουρο πως αυτό οφείλεται στον βομβαρδισμό της Γκουέρνικα την ίδια χρονιά, είπε χαμηλόφωνα ο Γκαουστίν. Μπορεί και λόγω του αερόστατου «Χίντενμπουργκ», του μεγαλύτερου Ζέπελιν στον κόσμο, που ανατινάχτηκε τότε, σκέφτηκα, στις 6 Μαΐου, 100 μέτρα πάνω από τη γη, πριν πέσει με 97 επιβάτες. Όλοι οι εκφωνητές των ραδιοφώνων έκλαιγαν στον αέρα. Κάτι τέτοια σίγουρα επηρεάζουν τα φύλλα των καπνών...

Κόντευα να πνιγώ. Έσβησα το τσιγάρο, αλλά δεν είπα τίποτα. Μιλούσε σαν αυτόπτης μάρτυρας που με πολύ κόπο είχε καταφέρει να ξεπεράσει τα συμβάντα.

Αποφάσισα να αλλάξω απότομα το θέμα και για πρώτη φορά εκείνη την ημέρα τον ρώτησα το όνομά του.

Λέγε με Γκαουστίν, είπε εκείνος και χαμογέλασε. Χαίρω πολύ, Ισμαήλ, απάντησα εγώ για να συνεχίσω το αστείο. Αυτός όμως, λες και δεν άκουσε, είπε πως του άρεσε εκείνο το ποίημα με τα λόγια του Γκαουστίν – χάρηκα, ομολογώ. Εκτός από αυτό, συνέχισε με μεγάλη σοβαρότητα, συνδυάζει τα δυο μου ονόμα-

τα: Αυγουστίν-Γκαριμπάλντι. Οι δικοί μου δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν για το πώς θα με έλεγαν. Ο πατέρας μου επέμενε πεισματικά να με βαφτίσουν Γκαριμπάλντι, ήταν τρομερός θαυμαστής του. Η μητέρα μου, είπε ο Γκαουστίν, μια ήσυχη και έξυπνη γυναίκα, ολοφάνερα λάτρης του αγίου Αυγουστίνου με τρία εξάμηνα σπουδών φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο, επέμενε να συμπληρώσουν και το όνομα του αγίου. Αυτή συνέχιζε να με φωνάζει Αυγουστίν, ενώ ο πατέρας μου όσο ζούσε με φώναζε Γκαριμπάλντι. Έτσι συνδυάστηκε ο πρώιμος θεολογικός λόγος με την όψιμη επαναστατικότητα.

Σε γενικές γραμμές, σε αυτό εξαντλήθηκαν οι συγκεκριμένες πληροφορίες που ανταλλάξαμε στη διάρκεια πεντέξι ημερών προς το τέλος του σεμιναρίου. Θυμάμαι, εννοείται, και μερικές ιδιαίτερες σημαντικές σιωπές, αλλά αυτές δεν είναι δυνατόν να τις αφηγηθώ.

Α ναι, υπήρξε και μία ακόμα σύντομη συζήτηση την τελευταία ημέρα. Τότε μόλις κατάλαβα πως ο Γκαουστίν ζούσε σε ένα εγκαταλελειμμένο σπίτι σε μια μικρή νοτιοβαλκανική κωμόπολη. Δεν έχω τηλέφωνο, είπε, αλλά τα γράμματα έρχονται. Μου φάνηκε απίστευτα μοναχικός και... μη ανήκων. Αυτή ήταν η λέξη που μου ήρθε τότε στο μυαλό. Μη ανήκων σε κανέναν στον κόσμο ή, για την ακρίβεια, μη ανήκων στον τωρινό κόσμο. Κοιτούσαμε τη γενναϊόδωρη δύση και σιωπούσαμε. Από τους θάμνους πίσω μας υψώθηκε ένα σύννεφο από μυγούλες. Ο Γκαουστίν τις παρακολούθησε με το βλέμμα του και είπε πως ενώ για εμάς αυτό το δειλινό είναι ένα ακόμα δειλινό, γι' αυτές που ζουν μια μέρα μόνο αυτό είναι το δειλινό της ζωής τους. Ή κάτι παρόμοιο. Είπα ανοήτως πως αυτό δεν ήταν παρά μια πολυχρησιμοποιημένη μεταφορά. Εκείνος με κοίταξε απορημένος, αλλά

δεν μίλησε. Μόνο λίγα λεπτά αργότερα είπε: Στον κόσμο τους δεν υπάρχουν μεταφορές.

...Τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 1989 συνέβησαν κάποια πράγματα που είναι πλέον γνωστά και έχουν περιγραφεί όσο δεν πάει άλλο. Ήμουν έξω στις πλατείες και δεν έγραφα στον Γκαουστίν. Είχα και άλλα προβλήματα, προετοίμαζα το πρώτο μου βιβλίο, παντρεύτηκα. Κάθε είδους χαζο-δικαιολογία, εννοείται. Πριν από κείνη την εποχή όμως τον σκεφτόμουν συχνά. Ούτε αυτός έγραφε.

Έλαβα την πρώτη καρτούλα ακριβώς στις 2 Ιανουαρίου του 1990. Μια ανοιχτή χριστουγεννιάτικη κάρτα με μια χρωματισμένη ασπρόμαυρη Χιονάτη που θύμιζε την Τζούντι Γκάρλαντ. Κρατούσε κάποιου είδους μαγικό ραβδί με το οποίο έδειχνε τη χρονολογία 1929 γραμμένη με παχιά γράμματα. Στο πίσω μέρος είχε τη διεύθυνση και μια σύντομη ευχή γραμμένα με μελάνι και την τότε ορθογραφία με τα κάθε είδους καταληκτικά «γιερ» και «γιατ». ¹ Τελείωνε με ένα «τολμώντας να ονομάζω τον εαυτό μου δικό σου, Γκαουστίν».

Κάθισα αμέσως και του έγραψα ένα γράμμα στο οποίο τον ευχαριστούσα για την ευχάριστη έκπληξη, λέγοντάς του πως ειλικρινά εκτιμούσα την εξαισία πλάκα που μου έκανε.

Έλαβα απάντηση την ίδια εβδομάδα. Άνοιξα τον φάκελο προσεκτικά, είχε μέσα δυο φύλλα σε ανοιχτή πρασινωπή απόχρωση, γραμμένα μόνο από τη μια μεριά, με τον ίδιο κομψό γραφικό χαρακτήρα και με αυστηρή τήρηση της παλιάς ορθογραφίας, του Ομαρτσέφσκι, αν δεν απατώμαι, της δεκαετίας του '20.

1. (Σ.τ.Μ.) Γράμματα της παλαιοβουλγαρικής γλώσσας που διατηρήθηκαν μέχρι το 1932.

Έλεγε πως δεν είχε βγει να πάει πουθενά, αλλά πως ένωθε τέ-
λεια. Είχε γίνει συνδρομητής της εβδομαδιαίας εφημερίδας *Ζόρα*
(*Αυγή*), που συνέτασσε «πολύ αντικειμενικά ο κύριος Κράπτσεφ»,
και στο περιοδικό *Ζλατορόγκ* (*Χρυσό Κέρας*) για να παρακολουθεί
προς τα πού πηγαίνει η λογοτεχνία. Με ρωτούσε πώς βρήκα την
αναστολή του συντάγματος και τη διάλυση του κοινοβουλίου από
τον Γιουγκοσλάβο βασιλέα Αλέξανδρο ΣΤ΄, για τα οποία η *Ζόρα*
είχε γράψει ήδη την επόμενη ημέρα. Έκλεινε το γράμμα του με
ένα υστερόγραφο στο οποίο ζητούσε συγγνώμη που δεν είχε κα-
ταλάβει τι ακριβώς εννοούσα με την έκφραση «εξαίσια πλάκα».

Διάβασα το γράμμα μερικές φορές ακόμα, το στριφογύρισα
στο χέρι μου, το μύρισα με την ελπίδα να ανακαλύψω κάποια
απόδειξη ειρωνείας. Μάταια. Αν αυτό ήταν κάποιου είδους παι-
χνίδι, ο Γκαουστίν με προσκαλούσε να λάβω μέρος χωρίς καμιά
διευκρίνιση περί των κανόνων. Ε, καλά τότε, αποφάσισα κι εγώ –
και μπήκα στο παιχνίδι. Επειδή δεν είχα ιδέα για το καταραμένο
1929, χρειάστηκε να περάσω τις επόμενες τρεις μέρες στη βιβλιο-
θήκη, ψάχνοντας τις παλιές εκδόσεις της *Ζόρα*. Διάβασα προσε-
κτικά για τον πρίγκιπα Αλέξανδρο. Έριξα για παν ενδεχόμενο και
μια ματιά στις επόμενες ειδήσεις: «Ο Τρότσκι εκδιώχτηκε από την
ΕΣΣΔ», «Οι Γερμανοί αποδέχονται το σύμφωνο Κέλογκ-Μπριάν»,
«Ο Μουσολίνι υπογράφει συμφωνία με τον πάπα», «Η Γαλλία αρ-
νείται τη χορήγηση πολιτικού ασύλου στον Τρότσκι», έναν μήνα
αργότερα «Η Γερμανία απορρίπτει τη χορήγηση πολιτικού ασύλου
στον Τρότσκι», έφτασα μέχρι και το «Κραχ στη Γουόλ Στριτ» στο
φύλλο της 24ης Οκτωβρίου. Όντας ακόμα στη βιβλιοθήκη, έγραψα
στον Γκαουστίν μια σύντομη και, όπως μου φάνηκε, ψυχρή απά-
ντηση, όπου μοιράστηκα τη γνώμη μου (που συνέπιπτε ύποπτα
με αυτή του εκδότη, του κ. Κράπτσεφ) σχετικά με τα γεγονότα

της Γιουγκοσλαβίας και τον παρακαλούσα να μου στείλει πληροφορίες για τα πράγματα με τα οποία ασχολούνταν, καθώς έλπιζα να καταλάβω έτσι τι ακριβώς συνέβαινε.

Το επόμενο γράμμα του έφτασε σε ενάμιση μήνα ακριβώς. Ζητούσε συγγνώμη, επειδή τον είχε ρίξει κάτω κάποια ύπουλη γρίπη και δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Ανάμεσα σε άλλα με ρωτούσε αν θεωρούσα πως η Γαλλία θα δεχόταν τον Τρότσκι. Σκέφτηκα αρκετά αν θα έπρεπε να σταματήσω αυτή την ιστορία και να του γράψω ένα αποθαρρυντικό γράμμα, αλλά αποφάσισα να συνεχίσω λίγο ακόμα. Του έδωσα μερικές συμβουλές σχετικά με τη γρίπη, τις οποίες εδώ που τα λέμε θα είχε διαβάσει και ο ίδιος στη Ζόρα, τον συμβούλεψα να μη βγαίνει συχνά και να κάνει κάθε βράδυ ζεστά ποδόλουτρα σε αλατόνερο με μπόλικο αλάτι. Αμφέβαλλα στα σοβαρά πως η Γαλλία θα έδινε πολιτικό άσυλο στον Τρότσκι, όπως άλλωστε και η Γερμανία. Όταν έφτασε το επόμενο γράμμα του, η Γαλλία πράγματι είχε αρνηθεί να δεχτεί τον Τρότσκι και ο Γκαουστίν έγραφε με ενθουσιασμό πως «σε κάθε περίπτωση έχεις κολοσσιαία πολιτική διαίσθηση». Αυτό το γράμμα ήταν πιο εκτενές από τα προηγούμενα λόγω δυο ακόμα ενθουσιωδών επαίνων. Ο ένας αναφερόταν στο τέταρτο τεύχος του περιοδικού *Χρυσό Κέρας* και στη νέα ποιητική συλλογή της Μπαγκριάνα² και ο άλλος σε μια ραδιοφωνική συσκευή μάρκας «Τελεφούνκεν» που τώρα προσπαθούσε να επισκευάσει. Για τον σκοπό αυτό με παρακαλούσε να του στείλω μια λυχνία «Βάλβο» από το μαγαζί του Τζαμπάροφ στην οδό Αξάκοφ 5. Μετά περι-

2. (Σ.τ.Μ.) Λόγος περί της Βουλγάρας ποιήτριας Ελισαβέτας Μπαγκριάνα (1893-1991).

έγραφε εκτενέστατα την επίδειξη στο Βερολίνο μιας συσκευής με 12 λυχνίες του δόκτορα Ράισερ, που λάμβανε στα βραχέα με αυτόματη ρύθμιση σβησίματος: «Σε αυτήν μπορείς να ακούσεις κοντσέρτα ακόμα και από την Αμερική, το πιστεύεις;».

Μετά από αυτό το γράμμα αποφάσισα να μην απαντήσω. Ούτε αυτός μου έγραψε άλλο. Ούτε την επόμενη ούτε τη μεθεπόμενη πρωτοχρονιά. Σιγά σιγά η ιστορία ξεθώριασε και, αν δεν ήταν αυτά τα λίγα γράμματα που ακόμα φυλάω, σίγουρα δεν θα την πίστευα ούτε εγώ ο ίδιος. Έγραψε όμως και άλλο. Μερικά χρόνια αργότερα έλαβα ένα γράμμα από τον Γκαουστίν. Είχα ένα κακό προαίσθημα και δεν βιάστηκα να το ανοίξω. Αναρωτιόμουν αν είχε βάλει μυαλό μετά από τόσο καιρό ή κάποια πράγματα είχαν γίνει εντονότερα. Άνοιξα τον φάκελο το ίδιο απόγευμα. Θα παραθέσω αυτολεξεί:

Συγχώρα με που σε ενοχλώ ξανά μετά από τόσο καιρό. Βλέπεις όμως και ο ίδιος τι γίνεται τριγύρω. Διαβάζεις εφημερίδες και με την πολιτική σου διαίσθηση έχεις σίγουρα από καιρό προβλέψει το μακελειό που επίκειται. Οι Γερμανοί μετακινούν μαζικώς στρατεύματα στα σύνορα με την Πολωνία. Μέχρι σήμερα δεν έτυχε να αναφέρω πως η μητέρα μου είναι Εβραία (θυμήσου τι έγινε στην Αυστρία πέρσι, αλλά και τη λεγόμενη «Νύχτα των Κρυστάλλων» στη Γερμανία), δεν πρόκειται να σταματήσει με τίποτε όλο αυτό. Είμαι αποφασισμένος και έχω κάνει όλες τις απαραίτητες ενέργειες, έτσι ώστε αύριο το πρωί να φύγω με τρένο για τη Μαδρίτη, ύστερα για Λισαβόνα και από εκεί για Νέα Υόρκη...

Ο Θεός μαζί σου.

*Ο Γκαουστίν σου.
14 Αυγούστου 1939*

Σήμερα έχουμε την 1η Σεπτεμβρίου.